

כמה חוקי המשנה

205

1) בנין התורה ויקחו אליה פרה אדומה (יש ב)

למה כזה

2) על חכמה

דע, כי כל עבודות חוץ תמה מטמאים

בגדים, העוסק בהן טמא מלבוא למחנה שכינה. אך דוקא הני דתחלתם בפנים, כמו המשלח השעיר (ויקרא טו, ו), והמוציאים פרים הנשרפים (זבחים קד, א), וכן העוסקים בפרה שצריך להוות נגד "פני אהל מועד" יא. אבל צפרי מצורע (ויקרא יד, ז), הכהן אינו מתטמא שאינו שייך לפנים כלל, וכן בעגלה ערופה (דברים כ, ד). וזה מדרכי התורה, כמו שהעכ"ם אינו מתטמא, וזוהו סהור, כי הטומאה הוא במקום שיש קדושה, ואכמ"ל.

ביומא מב, ב למאן דאמר לדורות ככהו גדול מנא ליה? גמר "חוקה - חוקה" מיזם הכישרים. זה גופיה הטעם דכתוב קרא על שחוטי חוץ (ויקרא יו, ז) "ולא יבחו עוד את זבחיםם לשעירים", הוא הנפרדים משכליים הנבדלים, שהשחיטה חוץ למקדש הוי כהקרה לזולת השי"ת. והנה שעיר המשלח שהוא בחוץ, והפרה אדומה הנקברת בחוץ, צריך שיהא בכהו גדול, שזה ענין עלול לחשוב מחשבת ורה חלילה, איות עבודה לכח נפרד, אשר על זה

דריש בספרי (לדברים יא, יג) "ולעבדו בכל לבבכם" - שלא יתהרו כהנים בשעת עבודה. לכן מצותה בכהו גדול, שהוא איש שרוח הקודש שורה עליו, הוא לא יבא לחשוב ורה, ויעויין רמב"ן קרוב לזה. כן מה שקתב בפרשת אחרי על עזאזל, יעויין שם יי. והנה מצאנו חוקה בסתרי הטבע, שארס המחלה, בהתהרבה בדמי החולה, או יהיה זה מזור, כאשר נתפשט כעש הרפואה בנשוכי כלב שוטה ובחולי אסכרה, ועד מחלות שונות, אשר זה שיטת ר' מתיא בן חרש בסוף יומא יי. כן בסתרי התורה, כי הפרה האדומה והשעיר המשלח, כאשר יעשו, זה

משלח מבטנים, וזו נכח פתח אהל מועד זה מכפר וזה מטהר יי. ומי יבא בסוד ה'?

3) שיהא כהן ע

1 מסופר בתלמוד שפעם ביקשו חכמים לקנות אבנים טובות לאפור של הכהן הגדול מנכרי אחד באשקלון ששמו היה דמא בן נתינא, והמפתח

היה מונח תחת מראשותיו של אביו שהיה ישן, והבן לא העיר את אביו מהשינה שלו. בשנה הבאה גמלו לו על כך מהשמים, ונולדה בעדרו פרה אדומה. וכשנכנסו אצלו חכמי ישראל לקנות את הפרה, אמר להם הונכחי. יודע אני, שאם אבקש מכם כל ממון שבעולם בשביל הפרה האדומה ועלי אתם תתנו לי, אבל איני מבקש מכם אלא את הממון שהפסדתי אז בשביל כבוד אבא (קידושין לא.).

תוהו על כך הצדיק רבי יצחק מאיר מגור בעל "חידושי הרי"ם": מוזני זכה אותו נכרי מאשקלון בפרה אדומה דוקא כגמול על קיום מצוות כיבוד אב? אב?

אלא - אומר בעל "חידושי הרי"ם": כשהפסיד הנכרי מאשקלון וזוהו רב בגלל מצוות כיבוד אב, התעורר בבית דין של מעלה קטרוג גדול על ישראל: איך יתכן שאומות העולם מדקדקים במצוות כיבוד אב יותר מנווי ישראל, שקיבלו את התורה בסיני? לכן העניק הבורא יתברך לאותו נכרי פרה אדומה כגמול על שדקדק כך כן בכבוד אביו.

בכן גילה הקדוש ברוך הוא, שמעלת בני ישראל גדולה במידה רגוה ממעלת הנכרים. שכן אותו נכרי מאשקלון הוציא ממון רב על מצוות ויניח אב, שטעמה מובן לכל אדם בדרך הטבע, ואילו ישראל מוכנים לפזר טמוה גדול יותר לקיים מצוות פרה אדומה, שטעמה לא נתפרש בתורה ואינו מובן מאליו על פי השכל וההגיון... (ספראות לתורה).

והזה המהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי (יט:ט)

שמעתי, כי הגאון ר' אליעזר שך שליט"א אמר, כי שמע בכנס" הגדולה של אגודת ישראל, שהגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל ציטט את הירושלמי (דמאי פ"ג), א"ר יהושע בן קבלא כל ימי הייתי קורא פסוק זה והזה הסהור על הטמא, טהור אחד מזה על טמא אחד, עד שלמדתי מאוצרה של יבנה שטהור אחד מזה על כמה טמאים ע"כ, אבל לא זכר איך שפירש את הירושלמי, אבל הוא סבר כי אפשר לפרש דברי הירושלמי, דלמד ר' יהושע מאוצרה של יבנה היינו, ממה שראה ר' יוחנן בן זכאי שהבית עומד ליחרב ובני תלויים ח"ו לכלי ועתידה תורה להשתכת, ע"כ ביקש תן לי יבנה וחכמי וראה יפה שע"י אותם החכמים שוב יבנה תורת ישראל ותורה תתפתח באופן מופלא, ולמד ר' יהושע מזה דאפילו טהור אחד יכול להשפיע טהרה

1 על כמה וכמה טמאים, נטעות הוא בידי אתם הסוכרים מה הם יכולים להשפיע נגד הזרם אולי על אחד או שנים בכי-יותר, ולכן בא הלימוד דאינו כן אלא אחד יכול לטהר כמה וכמה, וכדורנו ראינו איך שיחידי סגולה שרידי חרב ואש שניצולו בנסים גלויים ועמדו והשפיע על כל הדור הגדול, עד ששוב נכנתה כרם בית ישראל באופן נפלא ע"כ. ויש להוסיף על דבריו, דהלא למדנו דמזה אפר הפרה עצמו נשאר טהור, ובכן יכול להשפיע גם על אחרים כנ"ל, ובינתיים למדנו דמה שסוברים העולם דפרשת פרה אדומה הוי חוקה משום דמטהר טמאים ומטמא טהורים אינו אלא בקופיא, אבל בעומק יש בזה לימוד נפלא דא"א לטמא מת ליטהר רק אם יש יהודי שני כמו השורף והאוסף אפר הפרה והנוגע והגושא מוכנים להיטמא ע"י פעולתם אז יכלים להביא טהרה לטמא, ואין לך אהבת ישראל גדולה מזו.

(ב) ולא היה מים לעדה. על צד העונש חסרו המים לפי שלא הספידה כראוי, כי במשה ואהרן נאמר ויבכו אותם בני ישראל וכאן לא נאמר ויבכו אותה ונאמר ותמת שם ותקבר שם, כי במקום שמתה שם תהא קבורתה לאלתר ונשכחה כמת מלב ולא הרגישו בהעדרה כלל ע"כ נחסרו להם המים כדי שידעו למפרע שהבאר היה בזכות מרים. ורד"ל (מ"ק כח.) אמרו שנשמכה מיתתה לפר' פרה לומר לך מה הקרבנות מכפרים אף מיתת הצדיקים מכפרת, ולמה נשמכה דווקא לפרה כי באמת אינה קרבן רק מה שמצינו שקראה הכחוב חטאת, (במדבר י"ט.) אבל העיקר הוא כשם שהפרה באה לקנח צואת בנה כך הצדקת אם כל חי במיתתה מקנחת צואת תולדותיה. וסמיכות זה מביאים המדרשים בד' מקומות. א', סמיכות מיתת בני אהרן ליה"כ המכפר (ויקרא ע"א.) ב', סמיכות מרים לפרה. ג', סמיכות מיתת אהרן לבגדי הלהות (יב"ב י"ב-י"ג) לומר שקשה מיתת צדיקים כשבירת הלהות. לפי שכן כל צדיק יגיע לבני דורו ד' מיני תועלת, האחד הוא, שכל העולם ניוון בזכותו כארז"ל (ברכות י"ג) כל העולם ניוון בשביל חנינא בני כו' כמו שבארנו בפ"י יחי בגורן האטר ובפ"י אמור בפסוק כי אם לשארו, והרי המה כמו האם המניקה את בנה כמ"ש (תנחומא שמות י"ב) שני שדיך אלו משה ואהרן וכן פירש"י (ש"ד"ה) וכן מצינו שבזכות מרים היה להם הבאר שהיה מספיק לישראל כל צרכיהם והיו סמיכת מיתתה לפרה אם העגל הבא לחקן קלקול בנה. השני, שהצדיק מלמדם להרעיל דרך ה' תצוה ע"כ דומה פטירתו כשבירת הלהות. הג', שזכותו מגין כצל וככבוד העשוי להציל מקור וחום וכמותו סר צלם והרי הם ערומים מכל מכסה כדרך שנאמר (במדבר כ"ג) ויראו כל העדה כי גזע אהרן ודרשו רז"ל (ראש השנה ג.) ויראו הי"ד בצירי שנראו והיינו בהסרת הענן שנמשל לבגד וזהו סמיכות לבגדי כהונה. הד', שהוא מכפר עליהם במיתתו זהו סמיכות ליו"כ וק"ל.

(4)  
ס' י' י'

**מסורת אבות**  
פרשת חוקת

(5)  
שק"ל  
ה"מ

"קח את אהרן ואת אלעזר בנו, והעל אותם חור החר", והפשט את אהרן את בגדיו והלכשתם את אלעזר בנו, ואהרן יאסף ומת שם". (חוקת כ', ב"ה).

ומובא ברמב"ן וז"ל: "ומדרש רבותינו שנעשו בהם ניסים, אמרו, איך משה יכול להפשיט את אהרן כסידרו, והלא העליונים הם העליונים לעולם, והתחתונים הם התחתונים לעולם? אלא מעשה ניסים עשה לו המקום וכו'. הבגדים נשתנו, העליונים שאהרן לבש נתפכו לתחתונים, והתחתונים שאהרן לבש נתפכו לעליונים, כדי שאלעזר יוכל ללבוש אותם מיד". ותמוה הוא, הלא אין הקב"ה עושה ניסים בכדי, ולאיוה צורך היה כל הנס הזה. האם לא יוכל אלעזר לחכות קצת עד שאהרן יפשוט את בגדיו, ואז ילבוש בסדר הראוי ובאופן פשוט?

והנה אחד היסודות העיקריים של אמונתנו הוא, שכל המצוות והחוקים והמשפטים של התורה הן שבכתב והן שבע"פ, ניתנו לנו במסורת של איש מפי איש, ועד ראשית הדורות במעמד הר סיני, כל המצוות שניתנו לו למשה כסיני, בפירושן ניתנו שנאמר, "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצווה" — תורה, זו שבכתב, והמצווה, זו פירושה, וציוונו לעשות התורה עפ"י המצווה, ומצווה זו הנקראת תורה שבע"פ וכו', והמצווה שהוא פירוש התורה, לא כתבה אלא ציווה בה לזקנים וליהושוע ולשאר כל ישראל, ואע"פ שלא נכתבה תורה שבע"פ, למדה משה רבנו כולה בבית דינו, וליהושוע שהוא תלמידו של משה רבנו מסר תורה שבע"פ וציווהו עליה, וכן יהושוע כל ימי חייו למד על פה, וזקנים רבים קיבלו מיהושוע, וקיבל עלי קון הזקנים ומפינחם" (הקדמת הרמב"ם למשנה תורה). ועיין שם ההמשך של המסורת עד דורותינו אנו. לפי זה כל שמתחדש בלימוד התורה, צריך שיהיה נוסד על מסורת הקבלה. ודגמה כפורשת לרעיון הנה אנו מוצאים בשם של "פרקי

אבות". מסכת זו כוללת בתוכה בעיקר את תורת המידות של האדם, ואופן הנחלתו בחיים כל ימיו. ומעניין מאוד שבשעת שהמסיכות האחרות בש"ס, שמן מעיד המיד על תכנון ממו, שבת, פכחים, עירובין ועוד. מסכת זו שלפי תכנה צריכה היתה להיקרא למשל אורח חיים או מידות וכדומה, נודעת בשם פרקי אבות". כנראה, השם "אבות" הוא עיקר חשוב בת, וכליין כך היא גם נקראת על שמם, ואכן כשלוסדים אותה בעיון מתברר לנו מעט הדבר.

משנתה הראשונה מתחילתה: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושוע ויהושוע לזקנים וכו'", כאן יש לנו הפתרון למעם השם. כלומר, שלא יעלה על דעת איש שאיוה עניינים האמורים בתורה, הם יצירות אנשים פרטים או דיעות יחידים ידועים, אלא שכולם ניתנו מפי הגבורה ונסדרו מאבות לבנים בכל הדורות, ושומה על כל אחד ללמוד את התורה ולהבין את כוונותיה וסייגיה. כל זה הוא כגדר המוסכמות שאינן צריכות לראייה, אבל כשמגיעים לתורת המידות והמוסר, אפשר לאיש לבוא לכלל טעות, ולחשוב שגם הוא מוכשר הנהו לחבר תורה כזו, כי הלא כל אחד סובר בלבו שהוא בעל מידות ומוסר, ואפילו האדוק שבאדוקים בתורה ה', עלול להחליט שענייני המצוות הם דברים שכלוים-אנושיים, ואינם זקוקים לגדרים ומייגים עליליים של גופי תורה, בנין כך משנתנו מזוהרת אחרת ככל חומר: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'" — גם תורת המידות והנהגת האדם יסודה במסורת אבות, איש מפי איש ועד משה רבנו, וממילא כל גברי התורה הקדושה חלים גם עליה. וז"ל הרע"ב: "אומר אני לפי שמסכת זו אינה מיוסדת עפ"י מצווה ממצוות התורה כשאר מסכות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומיידות, והבמי אוח"ע נ"כ היכרו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר, כיצד יתנהג האדם עם הביוו. לפיכך

6  
ע

1 התחיל התנא במסכת זו, "משה קיבל תורה בסיני וכו'" לומר לך שהמידות והמוסרים שבנו המסכת, לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אילו נאמרו בסיני. ועכשיו ברור לנו היטב הפעם של קריאת שם אבות למסכת זו, לפי שכל תורת המידות באבות יסודה ושרשה. זו היא באמת תורת האבות שנמסרה מהם איש לאיש ועד ימינו אלה, ואם מסורת האבות תהיה חסירה בה, מה זכות קיום יש לה?

1 ואם ענקי הרוח בדורות שעברו כך, אנו על אחת כמה וכמה שאין אנו רשאים לחדש דברים שאינם בנדר המסורת. כי מה אנו ומה חכמתנו, כנגד גדולי התורה והיראה שבדורות הקודמים לנו? וכשאנו קוראים ברגש: "זה אלו ואננותה", שומה עלינו לזכור באזנה שעה גם, "אלהי אבי וארומסנהו", כי הוא אלהי אבותינו הקדושים שמימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים.

1 ולפי כל ביאורנו לעיל, נמצא עכשיו את התשובה הנכונה לשאלתנו, ביחס למעשי הנסים בכגדי הכהונה. נאמר בתורה, "ועשו בגדי קודש לאהרון אחיך ולבניו לכהנו לי", זאת אומרת שהקדושה חלה גם על הכגדים והם נעשו חלק בלתי נפרו מקדושת אהרן עצמו. והנה הגיע זמנו של האחרון להיפטר מן העולם, ואליעזר בנו נועד להיות יורשו בכהונה, מסורת והנהגה. והתורה מאלפת אותנו, שאם אליעזר צריך לקבל את בגדיו של אהרן, עליו להעבירם ממש מנוף לגוף, כדי שלא לנתק את חוט המסורת אף לרגע קל, ומן השמים סייעו להם שעליונים נהפכו לתחתונים, ותחתונים — לעליונים, ובכך לא בא כל הפסק במסורת הקדושה, ולא חלו בה השפעות זרות.

1 ואולי בזה יתבאר הענין של היתר כלאים כאן, והלא אם יצא כוהן גדול בבגדי כהונה חוץ להר הכיני. סופג את הארבעים, שהם צמר ופשתים, אלא להודיעך שבלשון שקרבו לכהונה וא"ל, "קח את אהרן", בו כלשון א"ל לעלות בהר" וכו', (ילקוט שמעוני). כנראה שההיתר היה כאן משום שגם זה חלק מהעבודה היה, ממש כזו כמו העבודה בשעה שהקריבו לכהונה. והואיל שהיה בזה רצון למסורת.

1 מסקנת הדברים: כל חוקי התורה לרכות פירושיהם וכוונותיהם, נמסרו לנו בקבלה איש מפי איש ועד משה רבנו. הרשות ניתנה לכל תלמיד ותיק לחדש בתורה, אבל כל חידושי צרכים הם להיבנות על יסוד המסורת. וגם רבותינו הגדולים חכמי התלמוד, לא אמרו מעולם דבר שלא שמעו מפי רבותיהם. הם דוגמות רבות מפורשות אנו מוצאים בתורה ובהו"ל, על חשיבות המסורת ואיכות הקבלה. העיקר הוא ההמשך הישר מאבות לבנים, וההתרחקות מהשפעות זרות וחיצוניות, "שמע בני מוסר אביך, ואל תפוש תורת אבך" — הרכוש הרוחני והתורני של האבות עובר בירושה לבניהם אחריהם, ושומה על האחרונים לשמור עליו בקדושה ובטהרה.

1 דוגמות רבות לרעיון הקבלה אנו מוצאים אצל חכמי התלמוד, ונביא כאן אחדות מהן: "מעשה בר' אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות סוכה. שתיים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשר אמר להם לא ידעתי. ר' יומי בר' יהודה אומר, חילוף הדברים וכו'. אמרו לו כל דבריו אינם אלא מפי השמועה, א"ל הזקקתוני לאמר דבר שלא שמעתי מפי רבותי לעולם וכו', ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי לעולם" (סוכה, כ"ה). וגם רבו ר' יוחנן בן זכאי היה נוהג כך: "אמרו עליו על ר' יוחנן בן זכאי, שלא הניח מקרא, משנה, גמרא, הלכות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כוכבין, משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן, מעשה מרכבה, והוויות דאביו ורבה וכו'" תורתו של ר' יוחנן עמוקה היתה ורחבה, שלא הניח שום דבר שלא למד, ור' אליעזר תלמידו היה גדול כמותו וצנא מלא ספרא, ולפיכך גם נודע בשם ר' אליעזר הגדול, והיה שקול כנגד כל חכמי ישראל" (אבות, פ"ב). וככל זאת על אף גדולתם בתורה לא אמרו דבר שלא שמעו מפי רבם לעולם. לפי שגם הם הכירו בכלל שאם אין מסורת, אין תורה.

26 ודוגמה אחרת: "הוא היה מונה שבתו. רבי אליעזר בן הורקנוס — בור סיד שאינו מאכד סיפה וכו'" (אבות, ב', ח'). מרוע נמשל ר' אליעזר לכור סיד דווקא? הענין הוא בזה שכיגיל המעיין מזרים מתוכו תמיד מים חדשים, אבל בור הסיד אין מימיו מתחדשים, אלא שהוא שומר באמונה על מה שיש בו. וזהו מובן השבח של ר' אליעזר, כל תורתו היא מעורה ומלכדה במסורת אבות, והכל שמור כמוחו וזכרנו בחינת בור סיד. ולא היה אומר דבר שלא שמע מרבותיו לעולם.

36 ונדולה מו אנו מוצאים אצל הו"ל, הם הקפידו לא רק על שמירת המסורת כחידושי תורה, אלא גם על השימוש המדוייק בלשון רבותיו. למשל, "הלל אומר, מלוא הין מים שאובין פוסלין המקוה, אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו" (עדות, א', ג'). לא ניכנס עכשיו בפלוגתא של מפרשי המשנה על כונת הדברים, שחייב אדם לומר בלשון רבו". לדעת הרמב"ם לאשל "שמעיה ואבטליון גרי הצדק לא היו יכולים להוציא מיניה מלת "הין", ואמרו "אין" במקום, "הין" וכו' והיה הלל גם הוא אומר, כמו שהיו רבותיו אומרים וכו', ולדעת הגר"א מוולנה היתה המלה המיותרת, "מלא" וכו', מכל מקום רואים אנו שאם כי הלל יכול להסביר את דעתו גם בלשונו הוא, לא עשה כך אלא הקפיד לומר בלשון רבו, מכאן הוכחה נאמנה על אבות המסורת.

46 ומתאימים מאד לענינו דברי רבנו בחיי, שהזכרנו במאמרנו לפרשת חיי שרה: "ויקרא להם שמות, כשמות אשר קרא להן אביו", ועשה כן לכבוד אביו. וממה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו לזכות, ויש בזה התעוררות וק"ו שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו שמות הבארות שקרא אתם אביו לא רצה לשנותם. וזה ק"ו לדרכי האבות ומנהגים ומוסר שלהם". ומא חזי עד כמה חשוב הוא ענין המסורת בתורתנו, שיצחק לא העיז לשנות את שמות הבארות הפשוטים אשר קרא להם אביו.

37 (7)

כך בית 179 ישראל: פירש רש"י שהיה אוהב שלום וכו'. ובתרגום יונתן איתא שמשא היה בוכה ואמר "זו לי עלך אהרן אחי, עמוד צלותהון דישראל". והיינו כמו שכתבתי בספר שמות (וכח) דלענין תפלה השייכת להליכות הטבע היה אהרן עיקר בישראל יותר ממשא, ומשום הכי היו כל האנשים והנשים יודעים ומכירים טובו, משא"כ משה רבינו שלא היו מכירים כי אם גדולי ישראל [והיינו] ההפרש שהיה בין רבי חנינא בן דוסא ובין רבן יוחנן בן זכאי, כדאיתא סוף פרק אין עומדין (ברכות לד, ב) 180, דרבן יוחנן בן זכאי היה כשר הצבא במלחמתה של תורה, ורבי חנינא בן דוסא היה כעבד בעבודה, ותמיד רגיל לבקש לצורך בית המלך, מה שאין בן שר הצבא 181].

9

ס' ק"י  
1/12

כו הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על-צבאתם: כו הם המדברים אל-פרעה מלך-מצרים להוציא את-בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן: ויהי ביום דבר יהוה אל-משה בארץ מצרים: ם שלישי

קודמת למשה. וכיאר הכתוב "על צבאותם", דמשמעו כמו "הלא צבא לאנוש עלי ארץ" (איוב ז, א), היינו, תכליתו למה שנוצר 132, וכן פירושו כאן ולהלן "על צבאותם" — על תכלית האומה הישראלית, שהיו עיניהם תלויות רק על הקב"ה בפרנסה, וביותר בשעה שהם בתור 133 ולא הגיעו לארץ ישראל, דשם 134 עיקר הברכה ברגלים שהמה ראש השנה, כידוע, ויבואר עוד להלן (כח, כט), משא"כ בהיות ישראל בגולה בארץ לא להם תלויים בהשגחת ה' בכל יום מעין ברכותיו, וזה תלוי בתפלה בכל יום, והוא תכלית ישראל, ועל זה היה אהרן מיוחד בכל אותו המשך.

135 (פסוק כ"ו) — ללחום עם פרעה היה משה גדול מאהרן 136, שהיה בא בכח התורה שהיא חרבן של ישראל 137.

ויהי ביום דבר יהוה 138 וגו': כל זה שהיה אהרן בפרנסה גדול ממשא היה רק בעת יציאת מצרים, אבל אח"כ כשהיו במדבר חזר המן לישראל בנס נגלה, היה הכל ע"י משה 139, ולא הוצרכו אז לתפילה קבועה, כמו שכתבתי בספר במדבר (פרק

כ"ו) בפרשת מי מריבה, וכמה פעמים. ובשכיל שלעולם נצרכים ישראל לשני דברים אלו, היינו פרנסה והגנה, ופרנסה קודמת להגנה, ומשום הכי כתיב בתחילת השירה (להלן טו, ו) "ימינך ה' נאדרי בכח" 140 ואח"כ "ימינך ה' תרעץ אויב" 141.

משום הכי אמרו חז"ל שגדולים אלו ישקולים זה כזה, פירוש, דשני גדולי ישראל אלו נחוצים היו כהליכות עם ה', אע"ג שכח משה באמת גדול מכח אהרן

מ"מ נצרך כח אהרן בגדולתו לישראל כמו משה, וגם קודם לו כאשר פרנסה קודם להגנה 142, ועיין מה שכתבתי להלן (כח, כב) בענין חשן ואפור.

8 (8) בע"ש

והדרש, פירש רש"י 125 לומר. ששקולין כאחד. וזה פלא, הלא ידוע גדול משה מאהרן, וגם, למאי הקדים אהרן ומשה, למשה ואהרן 126. וגם אינו מוכן לשון "על צבאותם" כאן, כמו בפרק "ב פסוק ג"א, דשם הוא סיפור הענין שכך היה אבל לא כאן.

אלא כך הענין, דכמו בעבודת הקרבנות היה אהרן גדול ממשא והיא המיוחדת לפרנסת ישראל, כמו שכתבתי כמה פעמים 127, כך אפילו לפני יציאת מצרים והיו ישראל נדרשים לפרנסה והיה לזה מועיל תפלת 127 שמונה עשרה שקבעו אבותינו אברהם ויצחק ויעקב 128, היה לזה אהרן מסוגל יותר ממשא. ובתרגום יונתן פרשת חקת (במדבר כ, כט) כפטירה אהרן איתא שמשא בכה עליו ואמר עליו "עמד צלותהון דישראל" {והוא כמו שאמר רבי יוחנן בן זכאי על רבי חנינא בן דוסא שהוא כעבד לפני המלך ואני כשר לפני המלך (עיין ברכות לד, א), פירוש, עבד רואה צרכי המדינה ושד הוא על הצבא 129}. והנה בהיוחס במצרים היו ניוונים מאוצר המלוכה על סיד הבשר ולחם לשובע ע"פ עבודתם 130, אבל בעת היציאה ועוד לא יצאו לגמרי ולא הגיעו לנס של חררה והמן, והרי כבר הפסיקו מלעבוד סבלות מצרים ולא היו ניוונים מאוצר המלוכה, היתה פרנסתם כל זה המשך בהשתדלות עצמם, ובהליכות עולם בדרך נס נסתר, וזה היה בכח תפלות אהרן ומשה, ואהרן קודם כמו שכתבתי 131, והיינו דכתיב "הוציאו את בני ישראל" — בשעת הוצאה היתה עבודת אהרן לפרנסתם

וישלח ד' בעם את הנחשים השרפים וזו' (כ"א ו')

בפרשה זו יש לדקדק כמה דקדוקים. א) כתיב וינשכו את "העם" ואח"כ כתיב וימת עם רב "מישראל". ב) התפלל אל ד' ויסר מעלינו את הנחש, סרוע כתיב "נחש" לשון יחיד, הלא "נחשים שרפים" כתיב מקודם? ג) למה לא הועילה תפלתו של משה להסיר מעליהם את הנחשים, כמו שהועילה תפלתו להסיר את הצפרדעים מפרעה ומעבדיו? אבל העניין הוא, כי כאן נתפסו על עון לשון הרע, "וידבר העם בא' ובמשה". והנה ידוע כי העושה עברה אחת נכרא מזה קטגור אחד, והקטגור הזה איננו צריך לקטרג בפרוש, אלא מציאותו זהו קטרונו, וכשמגיע יום הדיון, מופיע המלאך לפני כם המשפט, והופעתו ונוכחותו מעידה על העברה.

11  
תב  
היא  
10  
לשון הרע

כאמ"כ היה אם נשך הנחש את האיש וכו' וחי. פירוש, משום שהש"ת אמר (פסוק ח) "כל הנשור... וראה אותו וחי". לכן אף אם היה חולה מסבה טבעית, והיה קרוב למות, אם נשך אותו נחש והביט אל נחש הנחושת, היה מתרפא ושכ לבוריו. לכן היה שמחה לאיש כזה אם נשך אותו נחש. לכן כתוב "ויהיה" בלשון שמחה, ולא "ויהי". ופשוט.

11 לא בן בחטא לשון הרע. הקטגור הנכרא מהעברה הזאת הוא בעל פה ולשון, מכיון שנכרא ע"י הדבור, הוא כבר מקטרג כמו פיו, ומכריז בפרוש על גוף העברה.

והנה מצינו במדרשים, שאין הקב"ה רוצה להשתתף כלל עם בעל לשון הרע להציל אותו מצרותיו ואין שום עצה לאדם רק שינצור לשונו

מרע, וז"ל הכפרי זוטא, (הביאו הילקוט כפ' תצא) אמר הקב"ה מכל צרות הבאות עליכם אני יכול להציל אתכם, אבל בלשון הרע הטמון עצמך ואין אתה נפסד. משל לעשיר שהי' לו אוהב אחד בן כפר, הלך לשאול בשלומו והי' שם כלב שומה והי' נושך ומסית את הבריות, אמר אותו עשיר לאוהבו, בני, אם אתה חייב לאדם אני פורע ואל תתחבא ממני, אבל אם ראית אותו כלב שומה ממנו תתחבא, שאם נושך איני יודע מה לעשות לך. כך אמר הקב"ה (איוב ה') בשש צרות יצילך וזו' בשוט לשון תחבא ע"כ, וכן הוא בזה"ק פ' שלח, אר"ש, "על כולא כחל קוב"ה בר מן לשנא בישא".

15  
17

והכונה היא, כי אם יופיע קטגור מאיזו עברה לפני כם המשפט, אזי ד' ברחמיו המרובים מסיר את השטן מלפניו או מאחוריו, ומציא לאור משפטו, וזו היא כונת תפלתנו ובקשתנו, להסיר שטן מלפנינו ומאחורינו.

20

אבל זהו רק במקטרג סתם שנכרא משאר עברות, אבל המקטרג הנכרא ע"י דבור רע, אותו א"א להסיר, כי מכיון שנכרא ע"י דבור מדבר הוא ומקטרג כמה ותובע את שלו. למה"ד למלך שרדצה לזכות את הנאשם, אבל מכיון שעומד קטגור וצועק ככרוכיא להעניש את החוטא, אזי מלך במשפט יעמיד ארין, ואחרת לא יוכל לעשות.

31

והנה אשמים היו לא רק "העם" שדברו בשביל שקצרה נפשם בדרך, אלא גם מדריכהם אשר בשם "ישראל" יבגו, עליהם הי' להוכיחם ולבלי לתת להם להוציא דבה על ד' ועל משיחו, ובשביל כך נענשו גם המה "וימת עם רב מישראל".

36

והתפלה שהתפלל משה היתה לא בשביל הנחשים המנשכים, אלא להסיר את "הנחש" הידוע המקטרג, שנכרא מלשון הרע, כמאמרם ז"ל שאלו לנחש וכו' אמר להם שאלו לבעל הלשון (ערכין א"ו) ומכיון שיסור את המקטרג, ממילא יסורו גם הנחשים המנשכים.

41

ע"ז ענה לו הקב"ה למשה, כי את המקטרג המדבר א"א להסיר, כי הלא תובע הוא כמה להעניש את החוטאים, אלא מה? אתן לך עצה איך להנצל מן הנחשים המנשכים, "עשה לך שרף" והי' כל הנשוק וראה אותו והי'. ואמרו רבותינו ר"ה ב"ט א' וכי נחש מביט או מהית, אלא העיקר להסתכל בלפי מעלה ולשעבד את לבם לאכיהם שבשמים, שמאתו לא תצא הרע הלילה, אזי יכלים הנשכים להתרפא ג).

46

12  
הצריח

מעשי למלך

ג) וזו היא כונת הבקשות בסדר אבינו מלכנו, שאנו אומרים מריה עד אחר יוח"פ. מתחלה אנו אומרים, כלה כל צר ומשטין מעלינו, ושוב אנו מבקשים, "סתום פיות משטיני ומקטריגני". והנה מכיון שנתקבלה תפלתנו הראשונה לכלות את המשטין, מה פירושה של הבקשה השני, לסתום פי השטן המקטרג, הלא כבר כלה ואיננו?

אלא הכונה היא שאפילו אם נתקבלה תפלתנו הראשונה, כלה כל צר ומשטין, אבל עדיין לרהמים מרובים אנו זקוקים, לסתום את פיותיהם של המשטינים והמקטרגים שא"א להעבירם ולבלותם, לפי שהם מדברים ותובעים,

5